

Lies Fonderie NOGMAALS: ONDERWIJS IN HETEROGENE GROEPEN

(Noot van de redactie: *In het vorige nummer van Moer (1987/4, p. 36-40) wijdde Albert Kamer een uitvoerige bespreking aan het proefschrift van Helge Bonset Onderwijs in heterogene groepen. Op voorstel van Helge Bonset vroeg de redactie ook Lies Fonderie, die al jaren met heterogene groepen werkt, haar reactie op dit boek te geven.*)

Vlak voor de zomervakantie bezorgde de postbode mij *Onderwijs in heterogene groepen*, van Helge Bonset. 'Wat is de reactie op dit boek van iemand die zelf ook les geeft in heterogene groepen?' wilde de redactie van *Moer* weten. Ja, wat is de reactie, zo aan het eind van het schooljaar, als de leerlinggegevens bij de mentoren moeten worden ingeleverd, als de hele vakgroep Nederlands moet verhuizen, als materiaal nog snel herschreven moet worden zodat de drukker het in de vakantie kan hebben...? Eigenlijk alleen maar: 'Ruim 500 bladzijden, wat een dik boek!'

Meer dan wat doorbladeren was er dus aanvankelijk niet bij. Maar de laatste stelling (het gaat hier immers om een proefschrift, en dus bekijk je de stellingen het eerst) zorgde ervoor dat ik het boek toch maar bij de kampeerbagage inpakte, voor het geval het eens mocht regenen. Ik begrijp dat ik die stelling even moet citeren: 'Wanneer een kat met een vraagteken in zijn staart wandelt, duidt dit nog niet noodzakelijkerwijs op de behoefte tot het stellen van een vraag.' Ik zat dus in Frankrijk met een boek dat letterlijk en figuurlijk toch wat zwaar was voor een vakantie, al bleek het mij bijzonder te kunnen boeien. Waardoor dat kwam, vertel ik hieronder. Eerst verwijs ik naar de lovende bespreking die Albert Kamer voor het vorige nummer van *Moer* schreef. Ik ga ervan uit dat die bespreking mij ontslaat van de taak, dit dikke boek nogmaals representatief samen te vatten.

Waardoor vind ik dit proefschrift, *Onderwijs in heterogene groepen*, nu zo'n goed boek? Dat komt allereerst door de grote leesbaarheid. Ik kan heel droevig worden van de vaak moeizame en houterige stijl van veel wetenschappelijke lectuur. Al tijdens de promotie werd meer dan eens opgemerkt hoe helder dit boek ge-

schreven is. Ik deel die mening. Ondanks de vele paragraafnummers en literatuurverwijzingen raak je de draad niet kwijt. Geen scherm bovendien met dure woorden, geen bladzijden vol met statistische gegevens. Dit laatste heeft natuurlijk te maken met het doel en de opzet van deze case-study. Ik zal in deze bespreking niet ingaan op de wetenschappelijke waarde van dit onderzoek. De redactie vroeg mij te reageren vanuit mijn functie als lerares. Daar hoort in ieder geval ook bij dat ik veel waardering heb voor een boek waarin ik, als in een spoorboekje, precies kan vinden wat ik zoek. Daarbij helpt de uitgebreide inhoudsopgave, waarvan het relevante deel bij ieder hoofdstuk herhaald wordt, gevolgd door een inleiding waarin nauwkeurig vermeld wordt wat in dat hoofdstuk aan de orde komt en waar je elders in het boek kan kijken voor aanverwante onderwerpen.

Leesbaarheid en een heldere opbouw houden de aandacht gespannen. Dat is mooi. Maar wat heeft de inhoud te bieden? Ik zal proberen toe te lichten waar voor mij de waarde van dit boek in bestaat.

Net als Albert Kamer begon ik achteraan. Meer achteraan dan hij, kennelijk. Niet bij de interpretaties, maar bij de bijlagen. Het is immers leuk om een voorbeeld van een lesbeschrijving te lezen. Leuk én heel herkenbaar: 'Ik wou graag dat het niet zo ging als gisteren, dat er overal doorheen gepraat wordt...' En dan die bijgevoegde plattegrond, met daarop een gearceerd vierkantje 'Helge op stoeltje' of 'cassettedeck op fonteintje'. De praktijk vlak voor mijn neus! Maar ook mijn eerste vraag: 'Waarom die tafels en stoelen in twee hoofijzervormen?' Ik kan daar zelf zo slecht mee werken. Het wordt zo gauw geschreeuw naar elkaar. Hoe zou die leraar het bovendien doen bij groepswork? Lijkt me een hele verhuizing. Opzoeken wat er over groepswork te vinden is. Via de inhoudsopgave ontdek ik, dat ik daar bij sub-onderzoeksvraag II(3) over kan lezen. En daar blijkt dat ik onder groepswork toch iets anders versta dan wat hier beschreven staat. Hier gaat het niet om werken in vaste groepen aan opdrachten, waarbij de leerlingen voor de oplossing van een vraag of het

leveren van een produkt écht van elkaar afhankelijk zijn. In hoofdstuk IX wordt groepswerk beschreven vanuit een literatuurstudie. Ik zette er veel strepen: boeken en artikelen die ik later toch nog eens wil lezen.

Via groepswerk kom ik, natuurlijk ook door de titel van het boek, op *heterogeniteit*, een begrip waarvoor door Bonset de volgende omschrijving wordt geciteerd: 'Hij stelt voor een brugklas pas heterogeen te noemen als ten eerste minimaal 30% van de leerlingen een ander advies van de basisschool kreeg dan de overige leerlingen, én als minimaal 70% van de les-uren in de heterogene brugklas door alle leerlingen samen gevolgd wordt.' Deze omschrijving roept bij mij twee reacties op:

1 Heterogeniteit wordt hier wel erg 'smal' opgevat. Het gaat toch niet alleen om verschil in cognitief niveau, maar ook om verschillen in sekse, achtergrond, ervaring, belangstelling, leerstijl? Met al die verschillen rekening proberen te houden maakt nu juist onderwijs in heterogene groepen tot zo'n uitdaging.

2 De omschrijving geeft ook niet zoveel houvast. Een school die met veel bombarie aankondigt een heterogene brugklas te hebben, waarin 30% vwo-ers en 70% havo-ers blijken te zitten, vertelt een heel ander verhaal dan de school uit de case-study (met lbo-, mavo-, havo- en vwo-leerlingen in klas 1d) die bovendien aankondigt de brugperiode te willen uitbreiden naar het tweede jaar.

Vervolgens ben ik benieuwd naar het werken in zo'n heterogene groep. De leraar werkt met schoolboeken en differentieert volgens het BHV-model. Ook dit gegeven roept vragen bij mij op. Waarom zo weinig aandacht voor andere verschillen dan in tempo en niveau? Het antwoord staat er eigenlijk ook: De leraar zou best meer thematisch willen werken, maar voelt zich daarbij door de school en de sectie niet erg gesteund.

Mijn speurtocht gaat daarom verder naar een beschrijving van de school. De laatste tijd wordt mij namelijk steeds duidelijker dat het niet de opvattingen en vaardigheden van de individuele leraren zijn, die bepalen wat er in de lessen mogelijk is, maar de (vaak niet eens duidelijk uitgesproken) opvattingen van de school als geheel. En nu word ik een beetje in het boek teleurgesteld. Al besteedt Bonset zeker aandacht aan wat hij de *schoolcontext* noemt, ik denk dat er meer literatuur voorradig is om een school als onderwijsorganisatie te

beschrijven.

Net als Albert Kamer reageer ik weer enthousiast op het gedeelte over gelijke kansen. Verplichte kost voor de opstellers van het WRR-rapport, lijkt me; en niet alleen voor de schrijver van het stuk over moedertaalonderwijs. Al word ik ook boos en ontmoedigd als ik dat lees! De algehele conclusie van deze studie, dat onderwijs in de moedertaal in heterogene groepen wél mogelijk is, verbaast mij dan ook niet. Al een tijdje weet ik dat er goed en slecht onderwijs bestaat; en dat goed onderwijs onder meer betekent dat iedere leerling — ook in zogenaamd homogene groepen — als een serieuze en gelijkwaardige partner in het onderwijsleerproces wordt beschouwd. Het optimisme van Kamer en Bonset deel ik echter niet. Ik zie geen ontwikkeling van BHV naar thematisch werken. De no-nonsense-gedachte wint wel degelijk terrein, en in veel scholen waar men enthousiast geprobeerd heeft rekening te houden mét, en gebruik te maken van verschillen tussen leerlingen, keert men terug naar een werkwijze waarbij de leerling zich maar moet zien aan te passen aan de leerstof-eisen. (Waarmee ik overigens niets slechts wil zeggen over het stellen van eisen aan leerlingen.)

Als ik nu probeer samen te vatten wat de waarde van *Onderwijs in heterogene groepen* is voor de gewone leraar in de praktijk, dan denk ik dat die zit in de mogelijkheid om eigen bevindingen, ervaringen en vragen te koppelen aan de bevindingen, beschrijvingen en vragen in dit boek. Deze studie nodigt kortom uit tot afzetten tegen, nadenken over, en herformuleren van uitspraken over bijvoorbeeld doelstellingen, beginsituatie, werkvormen, toetsing. (Hé, over zelfevaluatie door leerlingen kan ik zo gauw niets vinden.) Het bezit van dit proefschrift biedt de mogelijkheid er nog veel in te bladeren. Ik wil het nu ook snel uitlenen aan de collega in mijn school die er, na de bespreking in de vorige *Moer*, zo om zeurt. En ook dat zegt iets, lijkt me.

Bonset, E.H. *Onderwijs in heterogene groepen. Een case-study naar het vak Nederlands in een breed-heterogene brugklas van een reguliere scholengemeenschap, en een literatuurstudie naar heterogeniteit en interne differentiatie* Purmerend, Muusses, 1987 (diss. Rijksuniversiteit Utrecht). Prijs: f 37,50.